

Dr. sc. Marta Dragičević Prtenjača
docentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Dijana Gracin
docentica Vojnih studija Sveučilišta u Zagrebu

ELEKTRONIČKI MONITORING U SUVREMENOM KAZNENOM PRAVU I HRVATSKOJ – ALTERNATIVA KAZNI ZATVORA I PANCEJA ZA PRENAPUČENOST ZATVORA ILI SAMO JOŠ JEDAN OD NAČINA NADZORA IZVRŠAVANJA SANKCIJA I MJERA

UDK: 343.1 : 004.3/4 (497.4)
DOI: 10.31141/zrpf.s.2021.58.141.743
Pregledni rad
Primljeno: 1. prosinac 2021.

Rad se bavi elektroničkim monitoringom i njegovom primjenom u suvremenom kaznenom pravu s posebnim osvrtom na njegovu moguću primjenu u hrvatskom kaznenom pravu *de lege ferenda*. Začetke ima u Sjedinjenjem Američkim Državama (dalje: SAD) gdje se pojavio kao jedna od alternativa kazni zatvora odnosno kao specijalna vrsta sankcije, te ujedno i kao jedno od mogućih rješenja za ekonomsko i populacijsko rasterećenje zatvorskog sustava. U zemljama europskog kontinentalnog kruga najčešće je jedan od načina provođenja alternativa kazni zatvora (uvjetne osude, rada za opće dobro i dr.), načina izdržavanja kazne zatvora (uvjetnog otpusta) ili drugih sankcija (sigurnosnih mjera) ili mjera tijekom kaznenog postupka (jamstva, istražnog zatvora i sl.). Ovim radom nastoji se ukazati na možebitne prednosti kao i na eventualne prigovore istaknute u vezi s njegovom primjenom, te prikazati mogućnosti njegove primjene u kaznenom pravu u američkim i europskim pravnim sustavima. U Hrvatskoj je bio primijenjen eksperimentalno u okviru pilot-projekta 2017. god. i pokazao je dobre rezultate. Sukladno tome, autorice predlažu njegovu širu primjenu i u hrvatskom kaznenom pravu i to kao jedan od načina nadzora tijekom kaznenog postupka ili tijekom izvršavanja sankcija i mjera, ili čak i umjesto kazne zatvora tijekom izdržavanja kazne zatvora u domu, kao što je to već učinjeno u brojnim državama u svijetu (SAD-u, Velikoj Britaniji, Belgiji i dr.), sve u cilju osuvremenjivanja i poboljšanja učinkovitosti postojećeg hrvatskog kaznenopravnog sustava.

Ključne riječi: *elektronički monitoring, alternativne sankcije, kazna zatvora, sankcije, mjere*

1. UVODNO O ALTERNATIVAMA (ALTERNATIVNIM SANKCIJAMA) I NJIHOVOJ POVEZANOSTI S ELEKTRONIČKIM MONITORINGOM¹

U suvremenom kaznenom pravu postoji trend porasta izricanja zatvorskih kazni u većini europskih i drugih država svijeta. Taj trend započeo je krajem prošlog i početkom ovog stoljeća te se nastavlja i danas, što očito predstavlja problem većini država.² Zbog toga se sve više okreće alternativnim sankcijama, i alternativnim pristupima u kaznenom pravu (načelo svrhovitosti), tzv. alternativama. Tako Guenther,³ Mejovšek,⁴ Ajduković⁵ i dr.⁶ navode kako su se zbog tzv. "krize" kazne zatvora sve više aktualizirale alternative sankcije (alternative). Pod 'krizom kazne zatvora' ponajprije misle na prekapacitiranost zatvorskih jedinica i preopterećenost zatvorskog sustava. To je dovelo do toga da danas u svijetu prevladava shvaćanje ograničenja primjene kratkotrajnih kazni zatvora, s naglaskom na veću primjenu alternativnih sankcija.⁷ Takva je situacija i u hrvatskom kaznenom pravu u kojem je Kaznenim zakonom (dalje: KZ)⁸ izrijekom propisana iznimnost kratkotrajne kazne zatvora,⁹ odnosno iznimnost izricanja bezuvjetne kazne zatvora do šest mjeseci.¹⁰ Takva i slična shvaćanja usvojena su i regulirana normama kaznenopravnih sustava raznih zemalja. Temelje se i korijene vuku na dokumentima, tj. stečevini

¹ Autorice rada odlučile su se za pojam elektroničkog monitoringa, iako bi u duhu hrvatskoj jezika pravilnije bilo elektronički nadzor, iz razloga što se taj pojam više upotrebljava i poznatiji je u (znanstvenoj, stručnoj ali i laičkoj) javnosti, kao i u drugim zemljama. Nerijetko se susreće i naziv 'elektronski nadzor' koji je vjerojatno i bolji, pravilniji naziv od elektroničkog monitoringa odnosno nadzora, ali pojam 'elektronički' uvriježen je u javnosti i nalazi se u Zakonu o elektroničkim komunikacijama, NN, 73/08, 90/11, 133/12, 80/13, 71/14, 72/17, pa će se ostati pri njemu.

² Ajduković, M.; Ajduković, D., "Alternativne sankcije: putovi smanjenja zatvorske populacije", *Penološke teme*, vol. 6, br. (1-4), 1991., str. 51.

³ Tako Guenther, A. L., *Criminal Behavior and Social Systems*, Rand McNally College Publishing Company, New York, 2nd edition, Chicago, 1970.; te Ajduković, M.; Ajduković, D., *op. cit.* u bilj. 2, str. 49-51.

⁴ Mejovšek, M., "Evaluacija institucionalnog penološkog tretmana", *Penološke teme*, vol. 4, br. (1-2), 1989., str. 1-9.

⁵ Ajduković, M.; Ajduković, D., *op. cit.* u bilj. 2.

⁶ Žakman-Ban, V. i Šućur, Z., "Zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu i rad za opće dobro na slobodi", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 6. br. 2., 1999., str. 636., 637. (str. 635-668.).

⁷ *Ibid.*

⁸ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19.

⁹ Čl. 45. st. 1. "Kaznu zatvora u trajanju do šest mjeseci sud može izreći samo ako se može očekivati da se novčana kazna ili rad za opće dobro neće moći izvršiti ili ako se novčanom kaznom, radom za opće dobro ili uvjetnom osudom ne bi mogla postići svrha kažnjavanja.

¹⁰ U hrvatskom kaznenom pravu najveći postotak odlazi na uvjete osude koje se izriču u oko 80 % slučajeva, pa tako je uvelike smanjen pritisak na zatvorski sustav. Ujedno prekapacitiranost se javljala u kaznionicama zatvorenog tipa, dok to nije slučaj u poluotvorenim i otvorenim kaznionicama u Hrvatskoj – za više vidjeti Državni zavod za statistiku: Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2018, Izvješće br. 1650/2019., str. 11. i Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu, Zagreb, 2020., str. 10.

Ujedinjenih naroda,¹¹ Vijeća Europe¹² i Europske unije.¹³ Doduše, činjenica je da je većina tih dokumenata tzv. *soft law* prirode. To znači da su dokumenti pisani u vidu preporuka, smjernica i dr., ali jednom kada države preuzmu pojedine odredbe u svoje nacionalno zakonodavstvo ili usklade svoje zakonodavstvo sa *soft law* dokumentima, te preporuke postaju obvezne. S tim u vezi ne smije se propustiti spomenuti i važan dokument po pitanju ove teme – Preporuke o elektroničkom monitoringu Vijeća Europe (*Recommendation CM/Rec (2014) 4*); dalje: Preporuke o elektroničkom monitoringu),¹⁴ kojima se nastoji definirati skup osnovnih načela koja imaju regulirati, etička pitanja primjene elektroničkog nadzora, profesionalne standarde primjene kako bi se osigurala pravedna proporcionalna i učinkovita uporaba različitih oblika elektroničkog praćenja u okviru kaznenopravnog postupka, na način da se u potpunosti poštuju prava dotične osobe.¹⁵

Kao što je već spomenuto, gore navedene organizacije u svojim dokumentima sve se više, zbog rečenog trenda, zalažu i predlažu veću primjenu alternativa.

¹¹ Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenici iz 1955. dostupna na: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf (9. VII. 2020.). Ujedinjeni narodi još su 1990. godine donijeli Standardna minimalna pravila za izvaninstitucionalne sankcije, a donesen je cijeli niz dokumenata kojima se promovira razvoj alternativnih sankcija, tj. sankcija koje se provode u zajednici. (*United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)*); dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TokyoRules.aspx> (20. VII. 2020.); vidjeti i Kovčo Vukadin, I; Rajić, S.; Maloić, S., "Izazovi u izgradnji probacijskog sustava u Republici Hrvatskoj", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 18, broj 2, 2011., str. 718. (str. 717-735).

¹² Vijeće Europe je 1987. donijelo Europska zatvorska pravila, preciznije – Preporuku br. R (87)3 naziva Europska zatvorska pravila. Godine 2006. Vijeće Europe donijelo je novu Preporuku Rec (2006)2, tj. nova Europska zatvorska pravila. Osnovni cilj tih dokumenata jest poštovanje ljudskih prava i humanost u postupanju prema zatvorenici, dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d8d25 (9. VII. 2020.) i vidjeti Novoselec, P.; *Opći dio kaznenog prava*, Osijek, 2016., str. 379.

Na razni Vijeća Europe donesene su i druge preporuke i pravila kojima se reguliraju prava zatvorenika, kao što su primjerice: Preporuka Rec (92) 16 o europskim pravilima o sankcijama i mjerama koje se provode u zajednici, Preporuka Rec (97) 12 o osoblju koje provodi sankcije i mjere, Preporuka Rec (99) 22 o zatvorskoj prenapučenosti i inflaciji zatvorske populacije, Preporuka Rec (2000) 22 o poboljšanju primjene europskih pravila o sankcijama i mjerama koje se provode u zajednici, Preporuka Rec (2003) 22 o uvjetnom otpustu i Preporuka Rec (2010) 01 o europskim probacijskim pravilima. Vidjeti i Kovčo, Vukadin *et al.*, *op.cit.* u bilj. 11, str. 718.

¹³ Primjerice Stockholmski program, koji je podržao provedbu Europskih zatvorskih pravila iz 1987., zatim Zelena knjiga o pritvoru; te Rezolucija Europskog parlamenta o uvjetima pritvora u EU-u; za više vidjeti na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583113/IPOL_BRI\(2017\)583113_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583113/IPOL_BRI(2017)583113_EN.pdf) (3. VII. 2020.) i podredno na: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-common-standards-for-prisons-and-for-detention-conditions> (3. VII. 2020.).

¹⁴ Godine 2014. donesene su i preporuke Vijeća Europe (*Recommendation CM/Rec (2014) 4*) o elektroničkom monitoringu u zemljama EU-a koje sadrže oko 40-ak pravila; *Recommendation CM/Rec(2014)4* of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring; dostupne na: <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4> (4. VII. 2020.); za više vidjeti i Hucklesby, A.; Beyens, K.; Boone, M.; Dünkel, F.; Mclvor, G.; Graham, H., *Creativity and Effectiveness in the use of electronic monitoring: a case study of five jurisdictions*, 2016., str. 31; dostupno na <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/23017/1/Briefing%20Paper%20-%20Comparative%20-%20Electronic%20Monitoring%20A%20Case%20Study> (11. VII. 2020.).

¹⁵ Preporuka o elektroničkom monitoringu, str. 2.

Osim primarnog razloga prenapučenosti (posebno u zatvorenim uvjetima), ističe se i humaniji pristup izvršavanja kazni kojim se omogućava zadržavanje socijalnih kontakata osuđenika s obitelji (i prijateljima). *Žakman-Ban i Šučur*, uz navedeno ističu i financijsku prednost takvih rješenja navodeći kako su prema nekim proračunima troškovi izvršavanja alternativnih sankcija višestruko manji od troškova zatvaranja, te se njihovom primjenom izbjegavaju i štetni utjecaji zatvaranja (stigmatizacija, prizonizacija i sl.), naglašavajući da su alternativne sankcije jednako uspješne i učinkovite kao i zatvorski programi (mjereno stopom recidiva).¹⁶

S obzirom na relevantnost alternativnih sankcija koje su u većini zemalja i pravna osnova za primjenu elektroničkog monitoringa, potrebno je podsjetiti da naziv alternativne sankcije dolazi od latinske riječi drugi (lat. *alter, altera, alterum*),¹⁷ tj. *alternativa* (lat.) "izbor, moguć ili nužan, između dvaju rješenja; jedno od dvaju rješenja".¹⁸ S vremenom se pojam 'alternativnih sankcija' proširio na razne sankcije, bolje reći mogućnosti sankcioniranja (i postupke i sl.) kojima bi se zamjenjivalo izricanje ili izdržavanje kazne zatvora. Tako *Kurtović Mišić i Krstulović Dragičević* ističu da se pod pojmom 'alternativno' u okviru kaznenog prava u širem smislu¹⁹ mogu shvati svi pravni oblici i postupci "kojima se izbjegava kažnjavanje, odnosno načini kojima se tradicionalni preventivno-rehabilitacijsko-retributivni način reagiranja na kriminal zamjenjuje restorativnim pristupom".²⁰ Razni autori (*Sheley*,²¹ *Gunther*,²² *Tot*)²³ također polemiziraju i o vrstama alternativnih sankcija, odnosno o sadržajnom dosegu tog pojma, pa ih neki dijele u skupine (*Ajduković, Ajduković*),²⁴ dok drugi razmatraju na što bi se sve odnosio pojam sankcije u kaznenopravnom smislu (*Kurtović Mišić i Krstulović Dragičević*).²⁵ Međutim, ipak je činjenica da se, što je možda najčešće shvaćanje, navedeni pojam razumijeva kao generički pojam svih sankcija i njihovih modifikacija (uvjetne osude i rad za opće dobro i dr.), koje nisu kazna zatvora, dakle uže od najšireg shvaćanja. *Klein*²⁶ alternativnom sankcijom smatra "krivičnu kaznu kojom se izbjegava zatvaranje, a djelotvorno kažnjavaju počinitelji krivičnih djela, dok se postižu ciljevi zastrašivanja, rehabilitacije,

¹⁶ *Žakman-Ban, V.; Šučur, Z., op. cit.* u bilj. 6, str. 636., 637. te za više vidjeti u Conklin, J. E., *Criminology*, Macmillan Publishing Company, 4th edition, New York, 1991.

¹⁷ Značenje riječi *alter*; dostupno na: <http://blog.dnevnik.hr/latinski/> (17. VII. 2020.).

¹⁸ Hrvatski leksikon; dostupno na: <https://www.hrleksikon.info/definicija/alternativa.html> (17. VII. 2020.).

¹⁹ Kurtović Mišić, A.; Krstulović Dragičević, A., "Pravno uređenje i primjena rada za opće dobro nakon reforme materijalnog i izvršnog prava alternativnih sankcija", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 64., br. 5-6, 2014., str. 861. (str. 859-894).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Sheley, J. F., *Criminology, A Contemporary Handbook*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1991., str. 400.

²² Vidjeti i Guenther, *op. cit.* u bilj. 3.

²³ Tot, B., "Alternativne kazni zatvora – rad za opće dobro na slobodi", *Policija i sigurnost*, Zagreb, vol. 16., br. 1-2., 2007., str. 25. (str. 21-39).

²⁴ Ajduković, M.; Ajduković, D., *op. cit.* u bilj. 2, str. 51.

²⁵ Kurtović Mišić, A.; Krstulović Dragičević, A., *op. cit.* u bilj. 19, str. 862.

²⁶ Klein u Ajduković, M.; Ajduković, D., *op. cit.* u bilj. 2, str. 52.

retribucije i pravde",²⁷ a slično ih definiraju i *Grozdanić i Škorić*.²⁸ *Derenčinović, Dragičević Prtenjača, Gracin*, ističu da se pod "alternativnim sankcijama ili tzv. alternativama podrazumijevaju sve sankcije (samostalne ili nesamostalne) koje se mogu izreći umjesto kazne zatvora",²⁹ te bi ih se moglo "podijeliti na alternativne sankcije u užem i širem smislu". Alternativne sankcije u užem smislu, prema *Derenčinović, Dragičević Prtenjača, Gracin* obuhvaćale bi modifikacije kazne zatvora kao rad za opće dobro, uvjetnu osudu i djelomičnu uvjetnu osudu, ali i novčanu kaznu kao samostalnu kaznu, dok bi u širem smislu uz navedene alternativne sankcije u užem smislu u njih ulazila i dva načina izvršavanja kazne zatvora, tj. uvjetni otpust (čl. 59. KZ-a) i kućni zatvor (čl. 44. st. 4. KZ-a). Međutim, svakako da se u taj pojam alternativnih sankcija u širem smislu mogu uvrstiti i drugi oblici alternativa, primjerice, kako to ističu *Kurtović Mišić i Krstulović Dragičević*, nadzor izvršavanja obveza prema rješenju državnog odvjetnika kada odlučuje o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti i sl.³⁰

No, kako bilo, ostaje činjenica da razni autori 'alternativne sankcije' definiraju na različite načine, što onda uvelike otežava unisono određivanje tog pojma. Međutim, koliko god široko ili usko shvatili pojam alternativnih sankcija, u svim tim slučajevima može se primijeniti elektronički monitoring. Radilo se o alternativama u užem smislu kao modifikacijama kazne zatvora (uvjetnoj osudi, radu za opće dobro i dr.), ili u širem smislu u svim drugim situacijama (svrhovitosti, zaštitni nadzor, sigurnosne mjere, uvjetni otpust i sl.) elektronički nadzor može se primijeniti kao način provođenja tih alternativa.

Odmah je potrebno napomenuti da, iako je u pravilu u europskim zemljama elektronički monitoring jedan od načina nadzora nad provođenjem alternativnih sankcija, ili tijekom postupka mjera opreza i drugih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u postupku, u nekim suvremenim jurisdikcijama elektronički monitoring posebna je sankcija, koja je zamjena ili modifikacija kazne zatvora. Dakle, on je alternativa sam po sebi kazni zatvora. To je slučaj u Sjedinjenim Američkim Državama³¹ i drugim državama koje pripadaju anglosaksonskom krugu

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Grozdanić, V.; Škorić, M., *Uvod u kazneno pravo opći dio*, Zagreb, 2009., str. 176.; Za više o pojmu alternativnih sankcija vidjeti i Žakman-Ban, V.; Šućur, Z., *op. cit.* u bilj. 6, str. 636, 637.

²⁹ Derenčinović, D.; Dragičević Prtenjača, M.; Gracin, D., "Alternativne kazni oduzimanja slobode" u: *Alternativne krivične sankcije (regionalna krivična zakonodavstva, iskustva u primeni i mere unapređenja)*, ur. Stanko Bejatović, Ivan Jovanović, Beograd, 2018., str. 114.

³⁰ Za više vidjeti: Kurtović Mišić, A.; Krstulović Dragičević, A., *op. cit.* u bilj. 19, str. 869. i Zakon o procaciji, Narodne novine, br. 99/18.

³¹ U SAD-u je elektronički monitoring posebna sankcija i alternativa kazni zatvora, a smatra se blažom kaznom od kazne zatvora, ali opet strožom od uvjetne osude (*probation*). – Wallin, P., *Electronic Monitoring: Alternative Sentencing in California*; dostupno na: <https://www.wklaw.com/areas-alternative-sentencing-electronic-monitoring.html> (3. VII. 2020.) i Bonczar, T.; Glaze, L. E., *Correctional population in the United States*, Bureau of Justice Statistics, US Department of Justice DC, 1999.; Prema istraživanju provedenom na Floridi, elektronički nadzor smanjuje stopu recidiva. – Bulman, P., *Electronic Monitoring Reduces Recidivism*, 2010.; dostupno na: <https://nij.ojp.gov/library/publications/electronic-monitoring-reduces-recidivism-0> (3. VII. 2020.) i *Electronic Monitoring Reduces Recidivism*, National Institute of Justice (2011); dostupno na: <https://nij.ojp.gov/library/publications/electronic-monitoring-reduces-recidivism> (3. VII. 2020.).

zemalja (Škotskoj, Walesu i dr.), tj. *common law* sustavu, ali i u Belgiji koja pripada kontinentalnom krugu zemalja.³² S tim u vezi, radi ujednačavanja standarda i prakse korištenja i provođenja elektroničkog nadzora u Europi svake se godine održavaju multilateralni sastanci koje organizira Vijeće Europe u sklopu Konfederacije europske probacije (*Confederation of European probation*; dalje: CEP),³³ koja je krovna organizacija probacijskih službi u Europi,³⁴ a 2018. god. bila je organizirana baš na temu elektroničkog monitoringa i to u Hrvatskoj.³⁵

2. O ELEKTRONIČKOME MONITORINGU

Elektronički monitoring pojavljuje se u anglosaksonskom pravu tj. *common law* sustavu primarno u SAD-u, '60-ih godina 20. st. kada je Schwitzgebel 1964. razvio radiotelemetrijski uređaj, koji je težio oko kilogram, za potrebe nadzora osoba s duševnim smetnjama, ali se s njegovom masovnijom primjenom naročito u području kaznenog prava počelo '80-ih godina 20. st. kada je napretkom tehnologije omogućeno da počinitelj nosi na sebi uređaj koji odašilje signal o tome gdje se nalazi i kreće.³⁶ To se pokazalo kao jedno od uspješnih rješenja za prenapučenost zatvora i preopterećenost zatvorskih sustava.³⁷ Osamdesetih godina počinje se primjenjivati i u Europi, i to u Engleskoj i Walesu, Nizozemskoj, Švedskoj i Španjolskoj.³⁸ U novom mileniju taj se trend nastavlja uvođenjem elektroničkog nadzora u Portugalu, Francuskoj, Belgiji, Italiji, Škotskoj i Švicarskoj.³⁹ Prema *De Michele*,⁴⁰ *Nellis*,⁴¹ i

³² U Belgiji je elektronički monitoring samostalna sankcija od 2016. god. – Huchlesby, A. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 33.

³³ Za više informacija vidjeti: <https://www.cep-probation.org/> (3. VII. 2020.).

³⁴ Špero, J.; Rosandić, P., "Elektronički nadzor pilot projekt u Republici Hrvatskoj", *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* (Zagreb), vol. 24 broj 2, 2017., str. 672.; (str. 671-692).

³⁵ Za više informacija vidjeti: Graham, H., "Confederation of European Probation (CEP) European Electronic Monitoring conference 2018", *Journal of Offender Monitoring*, 2018.; dostupno na: https://www.academia.edu/39729666/Graham_H._2018_Confederation_of_European_Probation_CEP_European_Electronic_Monitoring_conference_2018 (20. VII. 2020.).

³⁶ Black, M.; Smith, R. G., *Electronic monitoring in the criminal justice system*, Australian Institute of Criminology, trends & issues in crime and criminal justice, 2003., br. 254.; dostupno na: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi254> (20. VII. 2020.), te vidjeti i Bonta, J.; Wallace-Capretta, S.; Rooney, J., *Can Electronic Monitoring Make a Difference? An Evaluation of Three Canadian Programs*, Crime & Delinquency, Vol. 46, br. 1, Sage Publications, 2000., str. 61. (str. 61-75); dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/249718854_Can_Electronic_Monitoring_Make_a_Difference_An_Evaluation_of_Three_Canadian_Programs#fullTextFileContent (9. VII. 2020.).

³⁷ *Ibidem*, str. 61.

³⁸ *Ibidem*, str. 61. i Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 672.

³⁹ Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 672.

⁴⁰ Vidjeti više u DeMichele, M., "Electronic Monitoring: It's a Tool, Not a Silver Bullet", *Criminology and Public Policy*, vol. 3, br. 3, 2014., str. 393-400; Lilly, J., "Issues Beyond Empirical EM Reports", *Criminology and Public Policy*, vol. 5, br. 1, 2006., str. 93-101.

⁴¹ Nellis, M., "Surveillance, Rehabilitation and Electronic Monitoring: Getting the Issues Clear", *Criminology and Public Policy* vol. 5 br. 1, 2006., str. 103-108; Nellis, M., "Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding the Experience of Electronically Monitored Curfews", *European Journal of Probation* vol. 1, br. 1, 2009., str. 41-65; Nellis, M., "Surveillance, Stigma and Spatial Constraint: The Ethical Challenges of Electronic Monitoring", u: *Electronically Monitored Punishment: International and Critical Perspectives*, ur. Nellis, M., Beyens, K., and Kaminski, D., Oxon: Routledge, 2013., str. 193-210.

Mair,⁴² uporaba elektroničkog nadzora ubrzano raste u Europskoj uniji, ali i drugdje u svijetu, a za očekivati je da će se i dalje nastaviti takav trend. Može se konstatirati da je danas elektronički nadzor u primjeni u većini europskih zemalja, a Špero i Rosandić ističu da se "danas elektronički nadzor u Europi koristi kao alternativa pritvoru (istražnom zatvoru), kao obveza pridodana sankcijama i mjerama u zajednici, oblik uvjetnog otpusta, obveza nakon puštanja na slobodu, sankcija za kršenje uvjetne kazne, obveza uz privremeni otpust ili obveza za slučajeve nasilja u obitelji".⁴³ Doduše, u Hrvatskoj bi se, prema posljednjim izmjenama Zakona o kaznenom postupku (dalje: ZKP),⁴⁴ trebao primjenjivati kod istražnog zatvora u domu,⁴⁵ kao i kod uvjetnog otpusta prema čl. 159. st. 3. Zakona o izvršavanju kazne zatvora (dalje: ZIKZ),⁴⁶ ali prema posljednjim podacima kojima raspolažu autorice, Pravilnik⁴⁷ koji bi trebao uređivati tu materiju još nije donesen.

2.1. Pojmovno određivanje elektroničkog monitoringa

Elektronički monitoring (nadzor) definiran je u Preporukama Vijeća Europe o elektroničkom monitoringu. U njima je navedeno da je "Elektronički monitoring (nadzor)"⁴⁸ opći pojam koji se odnosi na oblike nadzora s kojima se nazire mjesto, kretanje i specifično ponašanje osoba u okviru kaznenog postupka",⁴⁹ a trenutni oblici elektroničkog praćenja "temelje se na radio valovima, biometrijskoj ili satelitskoj tehnologiji praćenja".⁵⁰ Istaknuto je da se to čini uređajem "koji je povezan s osobom i nadgleda se na daljinu".⁵¹ U Preporukama je navedeno nekoliko načina i mogućnosti njegove primjene. Tako se navodi da se može koristiti "tijekom pretkaznene faze kaznenog postupka; kao uvjet suspenzije ili izvršavanja zatvorske kazne (primjerice uvjetna osuda, rad za opće dobro i dr. ovisno o sankcijama u svakoj pojedinoj državi, o. a.); kao samostalno sredstvo nadzora nad izvršavanjem kaznene sankcije ili mjere u zajednici; u kombinaciji s drugim probacijskim mjerama i intervencijama; kao mjera prije puštanja na slobodu onima koji su u zatvoru; u okviru uvjetnog otpusta; kao intenzivna mjera usmjeravanja i nadzora za određene tipove počinitelja nakon njihova puštanja iz zatvora; kao nadzor kretanja zatvorenika u zatvoru ili u poluotvorenim i otvorenim uvjetima u kaznionicama",⁵²

⁴² Mair, G., "Electronic Monitoring: Effectiveness and Public Policy", *Criminology and Public Policy*, vol. 5, br. 1, 2006., str. 57-60.

⁴³ Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 672.

⁴⁴ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 52/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19 i 126/19.

⁴⁵ Čl. 119.-121. ZKP-a.

⁴⁶ Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Narodne novine, br. 128/99, 55/0, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13 i 98/19.

⁴⁷ Pravilnik o načinu izvršavanja elektroničkog nadzora.

⁴⁸ Za više o tome zašto se odlučilo koristiti naziv 'elektronički monitoring' vidjeti bilješku 1.

⁴⁹ Preporuka Vijeća Europe o elektroničkom monitoringu, str. 3.

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² *Ibidem.*

ali i za "zaštitu žrtava kao sredstvo zaštite određenih žrtava zločina od pojedinih osumnjičenika ili počinitelja".⁵³

Činjenica je da se elektronički monitoring može koristiti u mnoge svrhe, pa tako postaje vrlo privlačan za razne vrste nadzora i izvan kaznenog prava.⁵⁴ Tako je *Hucklesby* istaknuo mogućnost njegove primjene u raznim područjima života, opisujući raspon uređaja i njihovu učinkovitost, te razne svrhe njegova korištenja primjerice radi zaštite zdravlja,⁵⁵ u pravosuđu, kod imigranata, radikalista, suprotstavljanju terorizmu i sl.⁵⁶

Međutim, važno je za istaknuti da se, kao što je navedeno i u Preporukama, primarno koristi kao nadzor ili sankcija u kaznenom pravu. Ostaje činjenica da se može koristiti i u predpostupovnim, tj. predkaznenim fazama, odnosno fazama prije suđenja, zatim kao način izvršenja nekih sankcija ili kao zasebna sankcija, ali i tijekom izdržavanja kazne zatvora, kao i u svim gore pobrojanim situacijama u Preporukama.

2.2. Sredstva i načini provođenja elektroničkoga monitoringa

U pogledu vrsta uređaja koji se koriste za elektronički monitoring, osnovna je podjela na aktivne i na pasivne sustave.⁵⁷ Pasivni sustav podrazumijeva periodični telefonski kontakt kako bi se osigurala prisutnost osobe na određenom, ciljanom području.⁵⁸ Identitet osobe provjerava se putem šifre na uređaju koji osoba nosi ili biometričkim putem kao što je otisak prsta ili mrežnica oka.⁵⁹ Aktivni sustav

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Vidjeti više u *Hucklesby et al., op. cit.* u bilj. 14, str. 13.

⁵⁵ Takvi prijedlozi nisu nepoznati niti u Hrvatskoj, kada je tijekom pandemije COVID-a 19 bilo predlagano da se uvede i elektronički nadzor osobama koje se nalaze u samoizolaciji (karanteni) izmjenom odredaba, tj. dodavanjem novog članka 140.a u Zakon o elektroničkim komunikacijama, Narodne novine, br. 73/08, 90/11, 133/12, 80/13, 71/14 i 72/17. – za više vidjeti Despot, Sanja, "Vladin prijedlog o nadzoru lokacije mobitela svih građana kroz Sabor ne bi smio proći bez dvotrećinske većine", *Fotograf*, 24. ožujka 2020.; dostupno na: <https://faktograf.hr/2020/03/24/vladin-prijedlog-o-nadzoru-lokacije-mobitela-svih-gradana-kroz-sabor-ne-bi-smio-proci-bez-dvotreccinske-vecine/> (5. VII. 2020.) i Žabec, Krešimir, "Nadzor karantene preko mobilnih uređaja prekrištelji neće prevariti sustav niti odlaskom iz samoizolacije bez mobitela", *Jutarnji list*, 21. III. 2020.; dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/nadzor-karantene-preko-mobilnih-uredaja-prekristelji-neze-prevariti-sustav-niti-odlaskom-iz-samoizolacije-bez-mobitela-10116553> (5. VII. 2020.). Prijedlog Zakona o elektroničkim komunikacijama, do danas nije usvojen.

⁵⁶ Za više informacija vidjeti na: https://www.researchgate.net/publication/334139894_Graham_H_2018_'Confederation_of_European_Probation_CEP_European_Electronic_Monitoring_Conference_2018'_Journal_of_Offender_Monitoring_311_pages_17-19 (3. VII. 2020.).

⁵⁷ Informacije dostupne na: <https://law.jrank.org/pages/1846/Probation-Parole-Supervision-Electronic-monitoring.html> (20. VII. 2020.); na: <https://www.coursehero.com/file/p57klav/Differentiate-between-passive-and-active-electronic-monitoring-systems-Passive/> (20.7.2020.) i na: http://www.cindysmemorial.org/?page_id=278 (20. VII. 2020.).

⁵⁸ Informacije dostupne na: <https://law.jrank.org/pages/1846/Probation-Parole-Supervision-Electronic-monitoring.html> (20. VII. 2020.).

⁵⁹ *Ibidem*.

podrazumijeva da osoba nosi uređaj koji stalno emitira signal.⁶⁰ Odgovarajući prijamnik instaliran je u kući osobe koja se nadzire, i odašilje signal u stanicu za monitoring. Ako se osoba predaleko udalji od kuće, uređaj emitira upozoravajući signal.⁶¹

Uređaji za elektronički monitoring danas koriste ili tehnologiju radio-frekvencija (RF) koja omogućuje praćenje statičkog položaja u propisanim zonama ili tehnologiju GPS-a.⁶² GPS-sustav (*Global Positioning Systems*) sastoji se od tri komponente: satelita, velike mrežne stanice i pokretnog, mobilnog uređaja.⁶³ U pravosudnom sustavu GPS se može koristiti za potrebe istražnog zatvora, ograničenje kretanja i potrebe nadzora. Postoje mnoge sofisticirane naprave koje uključuju minijaturne videokamere koje omogućavaju službenicima da prate lokaciju i aktivnosti promatrane osobe dok drugi uređaj mjeri biokemijske karakteristike poput razine alkohola u krvi promatrane osobe.⁶⁴ RF je u široj primjeni jer je relativno jeftin, jednostavan za korištenje te je isproban i testiran.⁶⁵ Doduše, razvojem tehnologije omogućit će se i tzv. 'hibridni' elektronički monitoring koji bi spajao RF i GPS,⁶⁶ što je kao pilot-projekt bilo uvedeno u Engleskoj i Walesu oko 2016. god.⁶⁷ Njime bi se spojile i unaprijedile obje tehnologije.⁶⁸ *Thompson i Graham* ističu kako tehnologija u primjeni elektroničkog monitoringa sve više napreduje te su navele kako se noviteti u primjeni elektroničkog monitoringa aplikativnim tehnologijama sve više koriste.⁶⁹ *Thompson* je navela kako postoje aplikacije za web i mobilne telefone koje su razvijene i koje primjenjuje probacija u Nizozemskoj.⁷⁰

⁶⁰ Taj uređaj može biti narukvica, ogrlica ili 'nanogica' (pojam koji trenutno ne postoji u hrvatskom jeziku), ali je najizglednije da će se upravo ti uređaji koristiti i u Hrvatskoj za nadzor osuđenih osoba ili osoba protiv kojih je pokrenut kazneni postupak – za više vidjeti Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 682. U radu Špero i Rosandić koriste izraz nanožnica.

⁶¹ Razlike su vidljive i prilikom provođenja dnevnog nadzora. U fazi pripremnog postupka u Belgiji dnevni nadzor traje 24 sata, u Engleskoj i Walesu može trajati do 24 sata, u Njemačkoj nije propisana duljina trajanja, u Nizozemskoj je od 2 do 17 sati slobode, dok za Škotsku nije bilo podatka o trajanju dnevnog nadzora. U odnosu na uporabu elektroničkog monitoringa nakon izlaska iz penalne ustanove, u Belgiji se mora osigurati minimalno četiri a najviše dvanaest sati, u Engleskoj i Walesu određeno je između 9 i 12 sati nadzora, u Nizozemskoj nadzor je od dva do 17 sati, a u Škotskoj do 12 sati nadzora.

Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 7. tablica 2.; i za više vidjeti Nellis, M. i Martinovic, M. (2016.), *Editorial*, *Journal of Technology in Human Services*, vol. 34, br. 1, 2016., str. 1-8; Erez, E; Ibarra, P., "Electronic Monitoring: international and comparative perspectives", *Crime, Law and Social Change*, vol. 62, br. 4, 2014., str. 385-387.

⁶² Huchlesby i dr. (2016), *op. cit.* (bilj.14), str. 11.

⁶³ Black, M.; Smith, R., *Electronic monitoring in the criminal justice system*, 2003., dostupno na: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi254> (13. VII. 2020.).

⁶⁴ Prema Jarred, W., *Electronic monitoring: Corrective Service Bill*, *Legislation Brief 11/00*, Queensland Parliamentary Library, Brisbane, 2000.; dostupno na: <https://www.parliament.qld.gov.au/documents/explore/ResearchPublications/LegislationBriefs/lbr1100wj.pdf> (20. VII. 2020.).

⁶⁵ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj.14, str. 11.

⁶⁶ *Ibidem*, str. 12.

⁶⁷ Poslije se nije primijenio jer je došlo do nekih komplikacija pri nabavi opreme. – Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 12.

⁶⁸ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 12.

⁶⁹ Izlaganja na Konferenciji CEP-a održanoj 16.-18. travnja 2018. u Zagrebu – Graham, H., *op. cit.* u bilj. 35.

⁷⁰ *Ibidem*.

Nellis je 2014. god. predlagao tehnologiju koja bi se temeljila na biometričkim senzorima, a kojom bi se moglo analizirati okrivljenikovo ponašanje, kao i promjene u njegovu ponašanju, čime bi se omogućila i osigurala pravovremena reakcija i pomoć nadležnih službi ukoliko se ona pokaže potrebnom okrivljeniku.⁷¹

S tim u vezi, za očekivati je da će se u budućnosti pojaviti i pitanje moguće ugradnje čip-implantata,⁷² kao uređaja za elektronički monitoring te njegovi proponenti, što samo po sebi izaziva velike etičke i pravne nedoumice, dvojbe i kontroverze, posebno iz rakursa ljudskih prava. Ipak ostaje za nadati se da neće doći do takvih načina nadzora, pa niti u kaznenom pravu.

Iz navedenog je jasno kako industrija zasigurno igra veliku ulogu u primjeni elektroničkog monitoringa, s obzirom na razvoj novih tehnologija i financijske pristupačnosti uređaja i cijelog sustava. U Njemačkoj se, primjerice, oprema nabavlja i instalira od strane privatnih kompanija, ali je nadzor u nadležnosti javnog sektora.⁷³ Slično je i u Nizozemskoj u kojoj je cijeli sustav instaliranja i nadzora u nadležnosti probacije, iako se oprema nabavlja od privatnih kompanija.⁷⁴ Sasvim je drugačije u zemljama anglosaksonskog kruga (Engleskoj, Walesu i Škotskoj) u kojima je sve, nabavka opreme, instaliranje i nadzor povjeren privatnim kompanijama.⁷⁵ Iz toga je jasno da se time otvara novi niz pitanja vezanih uz ulogu privatnih tvrtki u nadziranju okrivljenika ili osuđenika, mogućih zlouporaba i sl., ali i u vezi s financiranjem i troškovima nadzora, a u sustavima koji imaju (gotovo) sve u okviru nadležnih javnih službi, javlja se pitanje kvalitetne obuke osoba koje rade na tom nadzoru i plaćanje njihova rada (zapošljavanje novih osoba, plaćanja prekovremenih i dr.).

2.3. Primjena elektroničkog monitoringa u kaznenom pravu

Derenčinović, Dragičević Prtenjača i Gracin ističu da se primjena elektroničkog monitoringa u kaznenom pravu može podijeliti na tri osnovna modela, tj. da postoje tri glavne mogućnosti njegove primjene: (a) tijekom kaznenog postupka (kao jedna od vrsta mjere opreza ili drugih mjera osiguranja pristupnosti okrivljenika u kaznenom postupku); (b) nakon izricanja sankcije i tijekom njezina izvršavanja (tijekom uvjetne osude, rada za opće dobro, uvjetnog otpusta ili sigurnosnih mjera i dr.) ili (c) umjesto kazne zatvora, kao što je to primjerice u SAD-u gdje je

⁷¹ Nellis, M., "The use of Biometric sensors to improve rehabilitation", u Øster, M. K.; Beumer, S. (2014), *EM and Human Rights, 9th European Electronic Monitoring Conference Electronic Monitoring, Probation and Human Rights*, Frankfurt/Offenbach, 11th – 13th December 2014; Izlaganje na 9-oj konferenciji CEP-a; dostupno na <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/EM14Final-report-EM-2014.pdf> (11. VII. 2020.).

⁷² Rodotà, S.; Capurro, R., *Ethical aspects of ICT implants in the human body*, Jahrbuch für Wissenschaft und Ethik, European Group on Ethics in Science and New Technologies, Vol. 10., br. 1., 2005., 501-525.

⁷³ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 15.

⁷⁴ *Ibidem.*

⁷⁵ *Ibidem.*

elektronički monitoring alternativa kazni zatvora i vrsta sankcije.⁷⁶ Situacije koje se navode u Preporukama, a podrazumijevaju primjenu elektroničkog monitoringa u predkaznenom postupku ili nakon što su kazne izvršene, izlaze bi izvan kaznenog prava i kaznenoga postupka u užem smislu. Elektronički monitoring u takvim situacijama predstavljao bi ili određene preventive mjere nadzora (u predkaznenom postupku) ili vrstu postpenalnog tretmana (nakon izdržavanja kazni). No i u takvim situacijama moglo bi se shvatiti da se elektronički monitoring primjenjuje u kaznenom pravu u širem smislu.

Elektronički monitoring, kao što je rečeno, može se primjenjivati i kao mjera izvan kaznenog prava, pa se tako primjenjivao u pilot-projektima praćenja konzumacije alkohola u Nizozemskoj 2014. te u Engleskoj, Walesu i Škotskoj 2016.,⁷⁷ a kao pilot-projekt primjenjuje se u Engleskoj i Walesu i u programu za žrtve nasilja u obitelji.⁷⁸

2.3.1. Primjena elektroničkog monitoringa tijekom kaznenog postupka u pojedinim državama (a)

Elektronički monitoring može se primijeniti tijekom kaznenom postupka, a najčešće će to biti uz neke mjere opreza,⁷⁹ ali i uz druge mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika u postupku.⁸⁰ Tijekom postupka primjenjuje se, primjerice, u Ujedinjenom Kraljevstvu (dalje: UK) u kojem je navodno prvi put primijenjen 1989. god., i to uz izrečeno jamstvo (jamčevina) prema 50 osoba koje su trebale biti nadzirane. Indikativno je da se takav program primjenjuje i danas, a najčešće se primjenjuje u programima za maloljetne osobe (okrivljenike u dobi od 12 do 16 godina, koji su pod nadzorom pušteni uz primjenu elektroničkog monitoringa), kako bi se izbjeglo njihovo upućivanje u zatvor.⁸¹ Slično kao i u UK-u, elektronički monitoring koristi se uz određivanje jamstva (jamčevine) i u Australiji.⁸² U Kanadi postoji mogućnost uporabe elektroničkog monitoringa tijekom postupka u slučajevima istražnog zatvora u domu okrivljenika.⁸³

⁷⁶ Derenčinović *et al.*, *op. cit.* u bilj. 29, str. 124.

⁷⁷ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 12.

⁷⁸ Vidjeti više u: Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 7, tablica 2.

⁷⁹ U Hrvatskom kaznenom pravu mjere su opreza navedene u čl. 98. st. 2. ZKP-a.

⁸⁰ Primjerice jamstvo (čl. 120. ZKP-a), istražni zatvor u domu (čl. 119-121 ZKP-a) i sl.

⁸¹ Za više informacija vidjeti: Children's Social Care Procedures Manual – Remands to Local Authority Accommodation or to Youth Detention Accommodation, Lancashire, poglavlje 3.3. Conditions/Electronic Monitoring; dostupno na: https://www.proceduresonline.com/lancashirecsc/p_rem_la_yth_det_accomm.html (20. VII. 2020.).

⁸² Vidi više na: Kornhauser, R.; Laster, K., "Punitiveness in Australia: Electronic monitoring vs the prison", *Crime, Law and Social Change*, Vol. 62, br. 4, 2014., str. 453. (str. 445-474).

⁸³ Prema Maxfield, M. G., Baumer, T. L., "Home detention with electronic-monitoring: Comparing pre-trial and post-conviction program", *Crime & Delinquency*, vol. 36, br. 4, 1990., str. 521-536. i za više vidjeti: Bottos, S., *An Overview of Electronic Monitoring in Corrections: The Issues and Implications*, Correctional Service Canada, 2008, No R-182; dostupno na: <https://www.csc-scc.gc.ca/research/r182-eng.shtml#Toc162672844> (20. VII. 2020.).

Potrebno je napomenuti da se elektronički monitoring može primjenjivati tijekom postupka ili u fazi prije suđenja i u zemljama koje pripadaju tzv. kontinentalnom sustavu, primjerice u Belgiji, Nizozemskoj i Njemačkoj.⁸⁴

2.3.2. Primjena elektroničkog monitoringa nakon izricanja sankcija i tijekom njezina izvršavanja (b)

Elektronički monitoring može se primijeniti i nakon što je kazna ili njezina modifikacija izrečena, dakle tijekom izvršavanja sankcija. Najčešće se primjenjuje kada se osoba nalazi na uvjetnom otpustu, ili je uvjetno osuđena, ili izvršava neku drugu sankciju koja ne zahtijeva zatvaranje osobe. Također moguća je primjena elektroničkog monitoringa i za provođenje sigurnosnih mjera, primjerice ponajprije zabrane prilaska određenim osobama ili posjećivanjem određenih mjesta (u hrvatskom kaznenom pravu Zabrana približavanja, uznemiravanja ili uhođenja, čl. 73. KZ-a). Doduše, nije isključen i monitoring osoba koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, no objektivno je manja vjerojatnost takve njegove primjene i uvođenja, jer je u velikoj većini kaznionica već uveden vizualni nadzor kamerama.

Kao što je rečeno, njegova primjena moguća je i uz nadzorne programe u cilju jačanja učinka uvjetne osude i tretmanskih programa. Tako se tijekom uvjetne osude primjenjuje u Švedskoj, Nizozemskoj i pojedinim državama SAD-a.⁸⁵

Dakako, njegova primjena je moguća i pri uvjetnom otpustu, koji model imaju Engleska i Wales, Njemačka,⁸⁶ Nizozemska i Škotska s ciljem reintegracije i rehabilitacije počinitelja.⁸⁷

Dakle uočavaju se raznolike mogućnosti i modeli primjene elektroničkog monitoringa u fazi izvršavanja sankcije izrečene u kaznenom postupku.

2.3.3. Primjena elektroničkog monitoringa umjesto kazne zatvora (c)

Već je nekoliko puta u radu istaknuto da je moguća primjena elektroničkog monitoringa kao zamjene za kaznu zatvora, odnosno izdržavanje kazne u domu (*Home detention*). Kao što je navedeno, to je slučaj u SAD-u, Australiji,⁸⁸ Škotskoj i Walesu.⁸⁹ U pojedinim državama SAD-a elektronički je monitoring izravna zamjena

⁸⁴ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 7. tablica 2.

⁸⁵ Bottos, S., *op. cit.* u bilj. 83, poglavlje 'Outcome Evaluations of EM Programs' i 'Applications'; dostupno na: <https://www.csc-scc.gc.ca/research/r182-eng.shtml> (20. VII. 2020.).

⁸⁶ U kojoj je uveden još 2000. god. – za više vidjeti Eilzer, S., "Electronic Monitoring, Human Rights and Jurisprudence", u: *EM and Human Rights, 9th European Electronic Monitoring Conference Electronic Monitoring, Probation and Human Rights*, Frankfurt/Offenbach, 11th – 13th December 2014; Izlaganje na 9-oj konferenciji CEP-a, *op. cit.* u bilj. 71.

⁸⁷ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 7. tablica 2.

⁸⁸ Home detention; dostupno na: <https://nt.gov.au/law/prisons/home-detention> (20. VII. 2020.).

⁸⁹ Nellis, M. i Bunkerfeldt, J., "Electronic monitoring and probation in Sweden and England and Wales: Comparative Policy Developments", *Probation Journal*, vol. 60, br. 3, 2013., str. 278-301.

za zatvorsku kaznu,⁹⁰ pa sud najprije počinitelju izriče zatvorsku kaznu, nakon čega osuđenik može, ako pristane, izdržavati tu kaznu u domu uz primjenu elektroničkog monitoringa. Slično je i u Australiji gdje je moguća primjena elektroničkog monitoringa pri izdržavanju kazne zatvora u domu.⁹¹

Situacije koje izlaze izvan okvira ovih triju modela, primjerice su primjena elektroničkog monitoringa nakon izdržavanja kazne, što bi podrazumijevalo svojevrsan postpenalni tretman. Tako ga je moguće primijeniti i na osobe koje su izdržale kaznu zatvora u ranoj fazi svog uključivanja tj. povratka u zajednicu. U nekim zemljama kontinentalnog kruga, Belgiji, Engleskoj i Walesu, te u Njemačkoj, Nizozemskoj i Škotskoj, omogućena je primjena elektroničkog monitoringa i nakon što je uvjetni otpust završio.⁹²

2.4. Pozitivne i negativne strane (učinci) primjene elektroničkog monitoringa

Rasprava o primjeni elektroničkog monitoringa nezaobilazno obuhvaća i diskusiju o pozitivnim i negativnim stranama njegove primjene.⁹³

Kao pozitivne strane nerijetko se ističu smanjenje zatvorske populacije, manji troškovi od zatvaranja, psihološki učinci i smanjenje stope recidivizma. Tako *Bonta*, *Wallace- Capretta* i *Roony* to potvrđuju ističući da se takvi programi primjene elektroničkog monitoringa isplate, ako uistinu dolazi do smanjenja zatvorske populacije, ako su troškovi njegove primjene stvarno manji od izdržavanja kazne zatvora, te ako utječe na smanjenje stope recidivizma.⁹⁴ Neka istraživanja pokazuju da je manje opsežna primjena elektroničkog monitoringa povezana s dugoročnim smanjenjem zatvorske populacije i nižim stopama zatvora.⁹⁵ Tako je u Njemačkoj i Nizozemskoj njegovom primjenom smanjena populacija u zatvorima, i to više nego u Engleskoj, Walesu, Škotskoj i Belgiji,⁹⁶ za što ne postoji racionalno objašnjenje, jer je za pretpostaviti da bi se trebalo dogoditi upravo suprotno. Naime, u Njemačkoj i Nizozemskoj elektronički je monitoring samo način nadzora, dok se u potonjim državama može primijeniti i kao zamjena za kaznu zatvora.

Pozitivan učinak može se očekivati i s financijskog aspekta jer je za očekivati da bi se uporabom elektroničkog monitoringa znatno smanjila potreba za novim prostornim kapacitetima, ili proširenjem postojećih zatvorskih sustava ili izgradnjom

⁹⁰ Na dan 31. XII. 2018. bilo je 15 % takvih slučajeva u SAD-u. – Carson, E. Ann, *Prisoners in 2018*, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs Bureau of Justice Statistics, 2020., str.27; dostupno na: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/p18.pdf> (20. VII. 2020.).

⁹¹ Home detention; dostupno na: <https://nt.gov.au/law/prisons/home-detention> (20. VII. 2020.) i vidjeti Black, M.; Smith, R. G., *op. cit.* u bilj. 36.

⁹² Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj.14, str. 7, tablica 2.

⁹³ Bottos, S., *op. cit.* u bilj. 83, poglavlje 'Electronic Monitoring vs. Traditional Community Supervision'.

⁹⁴ Bonta *et al.*, *op. cit.* u bilj. 36, str. 64.

⁹⁵ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 8., 9.

⁹⁶ *Ibidem*.

novih jedinica. Takva, pozitivna, financijska iskustva imaju na Novom Zelandu, u Novom Južnom Walesu, SAD-u, te Ujedinjenom Kraljevstvu.⁹⁷ Doduše, financijski aspekt može biti nepovoljan za osobu prema kojoj se elektronički monitoring primjenjuje, jer svi troškovi života padaju njoj na teret (u zatvoru su na državi), a ako je ta osoba ostala bez posla (jer odluka o tome ovisi ponajprije o poslodavcu), onda se može naći u financijskim poteškoćama i biti čak egzistencijalno ugrožena. Kao što je već navedeno, neki autori *Žakman – Ban i Šučur* ističu da su troškovi primjene elektroničkog monitoringa višestruko manji od troškova izdržavanja kazne zatvora,⁹⁸ a isto navode i *Špero i Rosandić*.⁹⁹ *Levy* ističe da se troškovi razlikuju od države do države, tako primjerice trošak elektroničkog monitoringa u Estoniji košta 2 eura, a u Norveškoj 100 Eura, pa zaključuje kako je očito da se uzimaju u obzir različiti troškovi elektroničkog monitoringa (od nabavke opreme do cjelokupne infrastrukture).¹⁰⁰ *Levy* dalje zaključuje, jednako kao *Žakman – Ban i Šučur*, da je jedini logičan zaključak da je elektronički monitoring jeftiniji od zatvora, ali skuplji od obične probacije,¹⁰¹ što je u skladu sa zaključcima *Špero, Rosandić* u vezi s njegovom primjenom u Hrvatskoj. U svakom slučaju, kao jedna od pozitivnih strana elektroničkog monitoringa u literaturi smatra se doprinos uspješnijoj rehabilitaciji osuđenika u sustavima u kojima je on alternativa kazni zatvora jer se njegovom primjenom izbjegavaju negativni učinci zatvaranja ponajprije psihološke prirode (stigmatiziranje, prizonizacija i dr.), iako s druge strane nošenje uređaja za praćenje može stvarati određeni pritisak na tu osobu.¹⁰² Primjerice s psihološkog aspekta izbjegava se prekid kontakta s obitelji i prijateljima, ali se izbjegavaju i negativni, faktički učinci kao gubitak radnog mjesta jer postoji mogućnost njegova očuvanja, ne dolazi se u kontakt s počiniteljima drugih težih kaznenih djela i sl.

⁹⁷ Black, M.; Smith, R. G., *op. cit.* u bilj. 36.

⁹⁸ *Žakman-Ban, V.; Šučur, Z., op. cit.* u bilj. 6, str. 636, 637.

⁹⁹ *Špero, J.; Rosandić, P., op. cit.* u bilj. 34, str. 687.

¹⁰⁰ *Levy, Rene, "How effective is EM? Some reflections on evaluation", u: Kylstad Øster; Beumer, op. cit. (bilj. 71), str. 6.*

¹⁰¹ *Ibidem.*

¹⁰² O socijalnim učincima elektroničkog monitoringa vidi više na: Andersen, L. H.; Andersen, S. H., "Effect of electronic monitoring on social welfare dependence", *Criminology & Public Policy*, Vol. 13, br. 3., 2014., str. 349-379.

Vidjeti o pozitivnim i negativnim stranama, tj. možebitnim dilemama vidjeti i Jandrić Nišević, A; Franić, N.; Rajić, S., "An overview of the research into the effectiveness of electronic monitoring as an alternative sanction", *Criminology & Social Integration Journal* Vol. 23, br. 1, 2015., str. 59-64.

Postoje istraživanja koja ukazuju da primjena elektroničkog monitoringa ima pozitivan učinak¹⁰³ na smanjenje stope recidivizma, primjerice u SAD-u,¹⁰⁴ dok *Haverkamp* ističe kako to nije znanstveno dokazano, barem u Njemačkoj.¹⁰⁵ *Fox*, s druge strane ističe kako je na Novom Zelandu elektronički monitoring doprinio smanjenju stope recidivizma,¹⁰⁶ ali da je ipak manje učinkovit po pitanju smanjenja stope recidiva kod počinitelja težih kaznenih djela.¹⁰⁷ Sve u svemu, jasno je da se ne može ništa sa sigurnošću zaključiti o njegovu pozitivnom učinku u pogledu recidivizma, što ističe i *Marion*,¹⁰⁸ jer neka istraživanja to pokazuju, dok druga ne pokazuju ili nisu provedena, tj. rezultati su ambivalentni, a vjerojatno se i razlikuju u pojedinim zemljama.¹⁰⁹

Negativnih strana gotovo da i nema, osim isticanja nekih autora (*Foxa*)¹¹⁰ da može prouzročiti psihički stres osobama koje su pod stalnim nadzorom, te moguću zakašnjelu intervenciju nadležnih vlasti kako bi se spriječila počinjenja novog kaznenog djela od strane nadzirane osobe. No za pretpostaviti je da će takve situacije biti svedene na minimum, pa će i rizik biti minimalan jer je malo vjerojatno, kako to ističu i *Bonta*, *Wallace-Capretta* i *Roony*,¹¹¹ da bi se na opasne počinitelje ili one za koje postoji opasnost od ponovnog činjenja kaznenog djela primijenio elektronički monitoring. *Fox* smatra kako je elektronički monitoring invazivna tehnologija koja uključuje dodir, priključenje određenog uređaja na ljudsko tijelo. Psihološki gledano, moderne su tehnologije invazivne jer se prati svaki pokret osobe, što uzrokuje psihičku uznemirenost osoba, ali fizički se ne može smatrati da su takvi uređaji i metoda invazivni. *Fox* tako smatra da "onaj koji je iskusio primjenu elektroničkog monitoringa dok je bio u kućnom pritvoru (istražni zatvor u domu, o. a.) zna da je psihološki mnogo teže držati tu napravu na sebi u smislu samodiscipline nego

¹⁰³ Hucklesby, A., "Understanding Offenders' Compliance: A Case Study of Electronically Monitored Curfew Orders", *Journal of Law and Society*, Vol. 36., br. 2., str. 267. (str. 248-271), i vidjeti Electronic Monitoring Reduces Recidivism, National Institute of Justice (2011); dostupno na: <https://nij.ojp.gov/library/publications/electronic-monitoring-reduces-recidivism> (3. VII. 2020.).

¹⁰⁴ Istraživanjem u Los Angelesu o primjeni elektroničkog monitoringa uz zatvor u domu, nakon godinu dana provedbe programa, utvrđeno je da je recidivizam smanjen za 33 % – prema Gibbs, A., King, D., "The electronic ball and chain? The operation and impact of home detention with electronic monitoring in New Zealand", *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, vol. 36. br. 3, 2003., str. 1-17;

Na Novom Zelandu postotak uspješnosti također je vrlo visok, a stopa recidivizma smanjena. – Fox, R. G., "Dr Schwitzgebel's machine revisited: Electronic monitoring of offenders", *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, vol. 20., br. 3., 1987., str. 131-147.

¹⁰⁵ Haverkamp, R., *The development of EM in Germany – From Radiofrequency to Global Positioning System*,? U: Kystad Øster; Beumer, *op. cit.* (bilj. 71), str. 7.

¹⁰⁶ Fox, R. G., *op. cit.* u bilj. 104.

¹⁰⁷ Electronic monitoring for adult offenders, Evidence brief; dostupno na: <https://www.justice.govt.nz/assets/Documents/Publications/Electronic-Monitoring-Evidence-Brief.pdf> (20. VII. 2020.).

¹⁰⁸ Marion, N., "Effectiveness of community based correctional programs: a case study", *The Prison Journal*, Vol. 82 No. 4, December 2002 478-497, DOI: 10.1177/0032885502238682, Sage Publications, str. 479; dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0032885502238682> (20. VII. 2020.).

¹⁰⁹ Za više vidjeti i *Bonta et al.*, *op. cit.* u bilj 36, str. 64.

¹¹⁰ Fox, R. G., *op. cit.* u bilj. 104, str. 131-147.

¹¹¹ *Bonta et al.*, *op. cit.* u bilj 36, str. 64.

što je to u zatvorskom svijetu",¹¹² a o tome svjedoče i neki osuđenici.¹¹³ Doduše, drugačije je pokazalo istraživanje provedeno na Novom Zelandu među osobama koje su se nalazile u kućnom zatvoru (dakle izdržavanje zatvorske kazne u manje ograničenom, restriktivnom okruženju), prema kojima je primijenjen elektronički monitoring.¹¹⁴ Rezultati su pokazali pozitivne reakcije tih osoba na takav režim.¹¹⁵

Uporaba elektroničkog monitoringa otvara brojna pitanja pravne, ali i etičke prirode.¹¹⁶ Ponajprije je to pitanje prava na privatnost, ali i slobode kretanja. Bez sumnje, primjenom elektroničkog nadzora gubi se dio privatnosti osobe. No potrebno je istaknuti kako se za primjenu elektroničkog monitoringa u pravilu traži i pristanak osobe, čime se onda, dakako, smanjuje dvojbenost ovih dilema (povrede privatnosti i ograničenja slobode kretanja) vezanih uz njegovu primjenu. Tu je i njegov utjecaj na supružnika, djecu, ostale članove obitelji,¹¹⁷ što sve ovisi o specifičnim okolnostima osobe na koju se primjenjuje. Uvijek se treba voditi načelom razmjernosti i postizanjem odgovarajuće ravnoteže između nadzora nad počiniteljem u smislu osiguranja učinkovite provedbe sankcije (mjere) i zaštite njegove privatnosti (kao i članova njegove obitelji),¹¹⁸ pa svesti tu intruziju u privatnost na što je moguće manju mjeru.¹¹⁹

U sustavima u kojima ne postoji elektronički monitoring cjelokupan nadzor većinom pada na leđa probacijskih službenika i policije, što iziskuje izuzetne napore tih službi.

2.5. Ciljevi primjene elektroničkog monitoringa

Može se zaključiti da se ciljevi primjene i provođenja elektroničkog monitoringa razlikuju ovisno o oblicima njegove primjene i svrsi primjene, a ne odnose se isključivo na elektronički monitoring kao neki specifikum koji ima svoj poseban cilj. Tako je primjerice u Nizozemskoj prevladavala njegova uporaba za postizanje rehabilitacije.¹²⁰ U Belgijskom sustavu ciljevi njegove primjene mijenjali su se od prvotnog cilja usmjerenog prvenstveno na rehabilitaciju, do konačnog cilja koji se fokusirao na smanjenje prenapučenosti zatvora i smanjenje troškova u zatvorskom

¹¹² Fox, R. G., *op. cit.* u bilj. 104, str. 131-147.

¹¹³ Za više vidjeti 'Slobodan iz Novog Sada živi sa nanogicom – proklinje dan kada su mu je stavili, žali za životom u zatvoru, otkriva i zašto...', alo.rs., 13. I. 2020.; dostupno na: <https://www.alo.rs/vesti/drustvo/proklinje-dan-kada-su-mu-je-stavili-zali-za-zivotom-u-zatvoru-otkriva-i-zasto/280175/vest> (5. VII. 2020.).

¹¹⁴ Gibbs, A.; King, D., *op. cit.* u bilj. 104, str. 1-17.

¹¹⁵ *Ibidem.*

¹¹⁶ Jandrić Nišević *et al.*, *op. cit.* u bilj. 102.

¹¹⁷ Za više vidjeti Bonta *et al.*, *op. cit.* u bilj 36, str. 64.

¹¹⁸ Nellis, M. (2015.), Standards and ethics in electronic monitoring, Handbook for professionals responsible for the establishment and the use of Electronic Monitoring, Council of Europe, str. 64.

¹¹⁹ *Ibidem*, str. 58.

¹²⁰ Huchlesby *et al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 13.

sustavu.¹²¹ Škotska se tijekom vremena udaljila od prvotno zauzetog pristupa korištenja elektroničkog monitoringa jedino u cilju ostvarivanja svrhe kažnjavanja (*a punishment based approach*) i kažnjavanja uglavnom usredotočenog na ograničenje slobode, prema ostvarenju rehabilitacijskih ciljeva.¹²²

3. ELEKTRONIČKI MONITORING U REPUBLICI HRVATSKOJ

Elektronički monitoring u Hrvatskoj bio je uveden eksperimentalno u okviru pilot-projekta koji se provodio tijekom 2017. godine.¹²³ Pilot-projektom trebalo je biti obuhvaćeno maksimalno 20 korisnika s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije, ali je u konačnici bilo nadzirano samo petoro osoba, a realizacija projekta zahtijevala je pojačanu međuresorsku suradnju.¹²⁴ To iz razloga što je primjena elektroničkog monitoringa bila ograničena zbog zakonskih pravnih osnova koje su, prema mišljenju *Špero i Rosandić*, mogućnost elektroničkog monitoringa svele samo na osobe u istražnom zatvoru ili na uvjetnom otpustu.¹²⁵ Ključno tijelo za provođenje elektroničkog monitoringa bio je Sektor za probaciju (Probacijska služba), Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa, a nadzorni centar tijekom trajanja projekta bio je oformljen u Ministarstvu pravosuđa,¹²⁶ što znači da bi se vrlo vjerojatno cjelokupan nadzor mogao i dalje voditi odatle ako elektronički nadzor zaživi u potpunosti. *Špero i Rosandić* navode kako se pilot-projekt pokazao uspješnim pa je preporučena njegova implementacija u hrvatski sustav s tendencijom širenja mogućnosti njegove primjene, za što je potrebno prilagoditi zakonski okvir, izmjenom postojećih ili donošenjem novih zakona.¹²⁷ *Špero i Rosandić* dalje ističu da iz provedene *cost benefit* analize, proizlazi da je elektronički monitoring vrlo prihvatljivo rješenje, jer jedan dan zatvora po osobi stoji 400 kn, jedan dan probacije 10 kuna, a jedan dan elektroničkog monitoringa (nadzora) stajao je 100 kuna.¹²⁸

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ Pilot-projekt se provodio u okviru *Twinning projekta* Sektora za probaciju, Španjolske i IRZ-a njemačke zaklade za međunarodnu pravnu suradnju koji je započeo 2016. god.

Twinning projekt je obuhvaćao tri temeljna smjera unapređenja hrvatskog sustava – 'poboljšanje institucionalnog kapaciteta Probacijske službe'; 'izobrazba u Probacijskoj službi' i treća koja je i najvažnija za ovu temu, 'podrška uvođenju elektroničkog nadzora'. – Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 675.

¹²⁴ Izvješće o radu Probacijske službe za 2016. godinu, Zagreb, ožujak 2017., str. 34, i za više vidjeti Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 675.

¹²⁵ Međutim, s obzirom na zakonski okvir prema kojemu je moguće primijeniti elektronički nadzor, projektom je bilo obuhvaćeno svega pet osoba od kojih su četiti na uvjetnom otpustu, a jedna je osoba bila u istražnom zatvoru u domu. – Špero, J.; Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 34, str. 687.

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ *Ibidem*.

Zasigurno je ova financijska komponenta, ako se takav izračun pokaže točnim,¹²⁹ jedan od argumenata zašto bi bilo dobro primjenjivati elektronički monitoring u hrvatskom kaznenom pravu. No, čak i da se takva *cost-benefit* analiza ne pokaže ispravnom, ne bi trebalo odustati od njegove primjene, zbog brojnih drugih, gore navedenih pozitivnih strana njegove primjene (izbjegavanja stigmatizacije, deprivacije i prizonizacije i dr.).

Potrebno je navesti kako prema posljednjim podacima dostupnima autoricama nije nastavljeno s primjenom elektroničkog monitoringa čak niti u onim slučajevima (istražnog zatvora u domu i uvjetnog otpusta) za koje postoje zakonski preduvjeti prema ZKP-u i ZIKZ-u. Zakonski preduvjeti njegove primjene postoje još i prema KZ-u pri izdržavanju kazne u domu (koja mogućnost postoji prema čl. 44. st.4. KZ-a), pa nije u potpunosti jasno zašto se elektronički monitoring tijekom trajanja pilot-projekta nije primijenio i na osobe koje se nalaze na izdržavanju kazne u domu. Može se samo nagađati o razlozima, ali je vrlo vjerojatno za pretpostaviti da možda nije bilo takvih slučajeva.¹³⁰

Prema mišljenju autorica, smjer širenja mogućnosti primjene elektroničkog nadzora trebao bi obuhvatiti i druge sankcije, primjerice uvjetnu osudu,¹³¹ rad za opće dobro,¹³² zaštitni nadzor,¹³³ kao i druge mjere, sigurnosne mjere (ponajprije zabranu približavanja, uznemiravanja ili uhođenja,¹³⁴ zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora¹³⁵ i dr.), neke mjere opreza (zabrana napuštanja boravišta, posjećivanja određenog mjesta ili područja, približavanja određenoj osobi i dr.)¹³⁶ te mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku (primjerice jamstvo, istražni zatvor u domu),¹³⁷ ali bi njegova primjena trebala biti omogućena i u svim situacijama korištenja pogodnosti izlaska tijekom izvršavanja kazne zatvora.¹³⁸ Dakako, za primjenu elektroničkoga monitoringa u tim slučajevima potrebni su neznatni zahvati u postojeće zakonodavstvo, a za neke slučajeve (kao izdržavanje kazne u kući ili u domu) nisu potrebne gotovo nikakve intervencije. Eventualno bi bilo potrebno mijenjati Zakon o probaciji¹³⁹ kako bi se izriječno omogućila primjena elektroničkog monitoringa u slučajevima koji su regulirani tim zakonom uz proširenje njegove primjene i na 'čistu' uvjetnu osudu (djelomičnu uvjetnu

¹²⁹ Naime, povećanom primjenom elektroničkog monitoringa zasigurno će rasti i troškovi u smislu zapošljavanja ljudi koji će biti angažirani za nadzor, njihove edukacije, ali i prekovremenog ili smjenskog rada, kao i nabavka i održavanje opreme i tehnologije za nadzor i sl. Tek kada se sve to usporedi i stavi na papir, može se govoriti je li elektronički monitoring kao opcija isplativ, odnosno povoljniji od jednog dana u zatvoru.

¹³⁰ Iz Izvješća DZS-a (br. 1627/2018) za tu godinu (2017.) ne može se utvrditi je li bilo takvih slučajeva.

¹³¹ Čl. 56. KZ-a, naravno i djelomičnu uvjetnu osudu – čl. 57. KZ-a.

¹³² Čl. 59. KZ-a.

¹³³ Čl. 64. KZ-a.

¹³⁴ Čl. 73. KZ-a.

¹³⁵ Čl. 76. KZ-a.

¹³⁶ Čl. 98. st. 2. ZKP-a.

¹³⁷ Čl. 102. i 119-121. ZKP-a.

¹³⁸ Čl. 130. ZIKZ.

¹³⁹ Zakon o probaciji, Narodne novine, br. 99/18.

osudu)¹⁴⁰ na koju se Zakon o probaciji trenutno ne odnosi, ili bi takvu mogućnost trebalo propisati KZ-om (kojim je definirana uvjetna osuda) ili Pravilnikom o načinu izvršavanja elektroničkog nadzora (čije je donošenje propisano ZKP-om).

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Elektronički monitoring primjenjuje se u svijetu u širokom spektru za nadziranje različitih aktivnosti u različitim područjima života ljudi, a njegova je primjena posebno aktualna, korisna i zastupljena u kaznenom pravu. Elektronički monitoring može se u kaznenom pravu primjenjivati ili kao zasebna alternativa (pretežno u anglosaksonskom krugu zemalja) ili kao jedan od načina nadzora nad izvršavanjem sankcija i mjera (u kaznenom postupku ili tijekom izvršavanja sankcija). Uređaji kojima se omogućava njegova primjena primarno se koriste ili RF ili GPS-tehnologijom, a moguće je da će uređaji uskoro funkcionirati istovremenim korištenjem jedne i druge tehnologije, tj. njihovom kombiniranom primjenom što bi vjerojatno bilo učinkovitije od danas postojećih rješenja. Uređaji mogu biti razni, od ogrlica, narukvica, nanogica, aplikacija na mobitelima, satovima i dr., a nadamo se da ipak neće doći i do njegove primjene putem čip-implantata.

Počeo se primjenjivati u svijetu (u SAD-u) već '60-ih godina, a poslije je njegova primjena preuzeta u većini europskih država. No u Hrvatskoj se prvi put primijenio tek 2017. god. u okviru pilot-projekta i to kao nadzor nad provođenjem istražnog zatvora u domu te uvjetnog otpusta za koji je postojala pravna osnovna za njegovu primjenu prema ZKP-u i ZIKZ-u. Navodno nije postojala pravna osnova za njegovu primjenu u nekim drugim situacijama, pri izvršavanju sankcija i (sigurnosnih) mjera. No, smatra se da se ipak mogao primijeniti i u još jednom slučaju reguliranom KZ-om, pri izdržavanju kazne zatvora u domu (čl. 44. st. 4. KZ-a).

Sve u svemu, prema navodima nekih autora (*Špero, Rosandić*) pokazao je jako dobre rezultate. Stoga je preporučena njegova daljnja primjena, ali do trenutka pisanja ovog rada prema informacijama dostupnima autoricama nije zaživjela primjena elektroničkog monitoringa niti u situacijama u kojima je bio proveden pilot-projekt (istražni zatvor i uvjetni otpust).

Uz postojeće mogućnosti njegove primjene u hrvatskom kaznenom pravu, predlaže se *de lege ferenda* proširiti mogućnost njegove primjene i na druge alternative (uvjetnu osudu, djelomičnu uvjetnu osudu, zaštitni nadzor, rad za opće dobro, sigurnosne mjere – zabrane približavanja, zabrana korištenje interneta; zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora, a po potrebi i neke druge sigurnosne mjere); sankcije za maloljetnike (ponajprije svih odgojnih mjera); određene mjere opreza i mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika u postupku (primjerice jamstvu); načelo svrhovitosti, te sve adekvatne situacije koje se odnose na korištenje pogodnosti izlaska tijekom izvršavanja kazne zatvora prema ZIKZ-u.

¹⁴⁰ Zakon o probaciji primjenjuje se kada se uz uvjetnu osudu izriče zaštitni nadzor ili posebne obveze i sl., a 'čista' uvjetna osuda jest ona koja ne uključuje nikakve dodatne aktivnosti probacijske službe.

S tim u vezi, kako je to već ranije bilo rečeno, bilo bi potrebno izmijeniti, dopuniti ili donijeti novu zakonsku regulativu vezanu za pravni i financijski okvir primjene elektroničkog monitoringa, ponajprije Pravilnik o načinu izvršavanja elektroničkog nadzora (Pravilnik) čije je donošenje i propisano ZKP-om. Zatim, ukoliko se smatra potrebnim urediti ili dodati pojedine odredbe u ZIKZ (primjerice kod izvršavanja kazne zatvora u domu), Zakon o sudovima za mladež (odgojne mjere), ili KZ (modifikacija kazni zatvora, sigurnosnih mjera i dr.) kojima bi se izrijeком omogućila primjena elektroničkog monitoringa i u tim slučajevima.

Dakle, može se zaključiti kako se u Hrvatskoj elektronički monitoring može primjenjivati kao način izvršavanja mjera i sankcija, ali ima preduvjeta da se primjenjuje i kao sankcija umjesto izvršavanja kazne zatvora pri izdržavanju kazne zatvora u domu.

U konačnici može se reći kako načelno postoji pravni okvir za primjenu elektroničkog monitoringa u Hrvatskoj (koji bi možda trebalo neznatno dopuniti ili izmijeniti), pa ostaje samo za vidjeti ima li volje i financijskih mogućnosti za njegovu primjenu.

ELECTRONIC MONITORING IN CONTEMPORARY CRIMINAL LAW AND CROATIA - AN ALTERNATIVE TO PRISON PENALTIES AND PANACEA FOR OVERCROWDED PRISONS OR JUST ANOTHER WAY OF MONITORING THE IMPLEMENTATION OF SANCTIONS AND MEASURES

The paper deals with electronic monitoring and its application in modern criminal law with special reference to the possible application of electronic monitoring in Croatian criminal law *de lege ferenda*. Its origins are in the United States of America (hereinafter: the USA) where it appeared as one of the alternatives to prison sentences, a special kind of sanction, and also one of the possible solutions of economic aspects for judiciary system better solution than incarceration, as well as for overcrowding. Then again, in the countries which belong to the continental law system, Electronic monitoring is the most often a way of surveillance of some sanctions and measures. In the paper, the possible advantages, as well as possible objections, disadvantages of its use for criminal law purposes in the American and European legal systems, will be elaborated. Electronic monitoring was introduced in the Croatian legal system through the pilot-project and showed good results. So authors propose its implantation in criminal law for different purposes, as a way of surveillance of some measures (e.g. bail, investigation prison in-home), way of surveillance of sanctions or as a sanction itself as in cases of home detention, as it already exists in other countries of the world (USA, Great Britain, Belgium, etc.). All with one goal to modernize, improve, and make a more efficient existing Croatian criminal justice system.

Key words: *electronic monitoring, alternative sanctions, imprisonment, sanctions, measures*